

Veřejné mínění o armádě

Major Miroslav Ryška

Výzkum veřejného mínění o ozbrojených silách je předmětem zájmu výzkumných institucí na celém světě, zvláště ve vyspělých kapitalistických státech. V poslední době v něm narůstá složka, která se zabývá problematikou vztahů mezi armádou a společností.

Předmětem našeho zájmu bylo mínění obyvatelstva o stěžejních otázkách, které se týkají společenského postavení naší armády. Proto byly otázky kladeny tak, abychom získali informace o představách a hodnocení základních funkcí naší armády.

Vzhledem k rozsahu statí omezím se převážně na charakteristiku kvantitativní stránky informací.

Úloha vojenského faktoru a našeho státu jako činitele míru

Odpověď na další otázku dává informace o tom, kterou činnost našeho státu pokládají dotázaní za významnou pro udržení světového míru.

U této otázky byla dána možnost zatržení několika odpovědí vyjádřit komplexnější pohled na problém (proto součet odpovědí přesahuje 100 %), kromě toho dotazem — co pokládají občané za „nejdůležitější“ činnost státu, upřesnit informace o vyhraněnosti a struktuře mínění jednotlivých sociálních skupin. Otázka zněla:

„V čem vidíte přínos našeho státu v boji a udržení míru?“

Odpovědi:

	celkem	nejdůležitější
— Ve zvyšování úrovně našeho národního hospodářství	48,4 %	25,7 %
— Ve zvyšování vojenské síly socialistického tábora	35,1 %	16,3 %
— V diplomatickém boji za odzbrojení a propagaci mírových myšlenek	53,5 %	34,8 %
— Myslím, že naše země nemůže ovlivnit udržení míru	18,5 %	14,7 %
— Vidím náš přínos jinak	1,1 %	0,7 %
— Nevím	3,1 %	2,9 %
— Bez odpovědi		4,8 %

„Diplomatický boj za odzbrojení a propagace mírových myšlenek“ má nesporně svůj význam v boji za mír; zvláště mládež ji přeceňuje, jak ukazuje tato tabulka:

Věková skupina	15—17	18—19	20—24	25—29	30—39	40—59	Celkový průměr
	48,8%	43,9%	39,1%	35,5%	33,2%	32,8%	34,8%

Ti, kteří pokládají za nejdůležitější činnost našeho státu v boji za mír péči o rozvoj národního hospodářství, vycházejí z tradičního hodnocení vztahu ekonomiky a vojenství. Tento vztah však má dnes novou kvalitu; vlivem revoluce vojenství je toto hodnocení jednostranné. **Názor odpovídá bezprostředním zájmům všech sociálních skupin:** hlavní síly a prostředky vynaložit na řešení závažných a aktuálních hospodářských problémů země.

Třetí v pořadí je odpověď, hodnotící zvyšování vojenské síly socialistického tábora. Její ocenění je v rozporu s významem této činnosti našeho státu v boji za udržení míru.

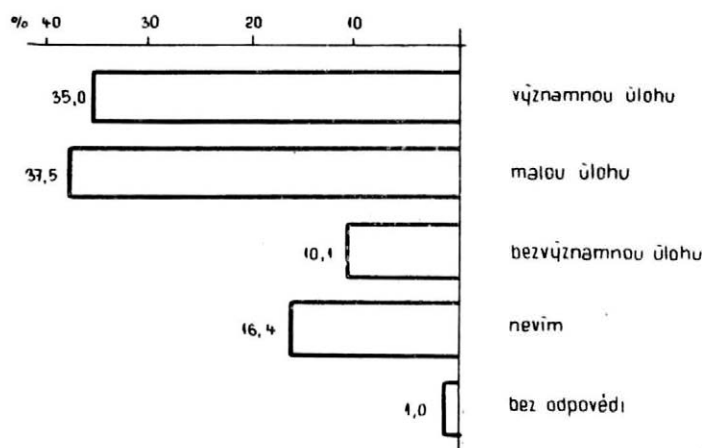
A to tím spíše, že odpověď, která vyjadřuje skepsi o vlivu naší země na udržení míru, dosáhla u odpovědi typu „nejdůležitější“ jen o málo menší četnost (14,7 % proti 16,3 %).

Není bez zajímavosti, že docenění vojenského přínosu našeho státu v boji za mír je přímo úměrné stupni vzdělání: čím vyšší vzdělání, tím častěji dotázaní odpovídají kladně.

Obranná funkce naší armády

Otázku, která měla poskytnout informace o představách a hodnocení možností naší armády v příští válce i celkovou strukturu odpovědi v procentech ukazuje **graf 1**.

„Myslíte, že v době atomových zbraní mohou ozbrojené síly naší země v případě války sehrát?“

GRAF 1

Jaká je předpokládaná úloha naší armády ve svazku s armádami spřátelených zemí, na jakou úlohu je naše armáda připravována pro případ válečného konfliktu, je i v obecné rovině příliš utajováno — o tom svědčí odpovědi „nevím“.

Další otázka měla poskytnout informace o hodnocení obranné funkce naší armády ve srovnání s armádou NSR:

„Jak je podle vašeho názoru připravena naše armáda na případnou válku ve srovnání s armádou NSR?“

Strukturu odpovědi ukazuje tabulka v %.

Směry srovnání	neodpověděl	lépe	stejně	hůře	nevím
– je vycvičena	—	31,8	28,8	7,5	31,9
– je vyzbrojena	—	31,6	26,2	7,9	34,3
– podpora obyvatelstva	2,0	63,3	11,5	4,6	18,6
– má kázeň	1,8	33,6	14,8	19,8	30,0

Vysoké procento odpovědi „nevím“ je nepříznivé pro hodnocení základního poslání armády v naší společnosti. Hlavním motivem této odpovědi je neinformovanost. Svědčí o tom vyhodnocení poznámek dotázaných ve volné rubrice dotazníku.

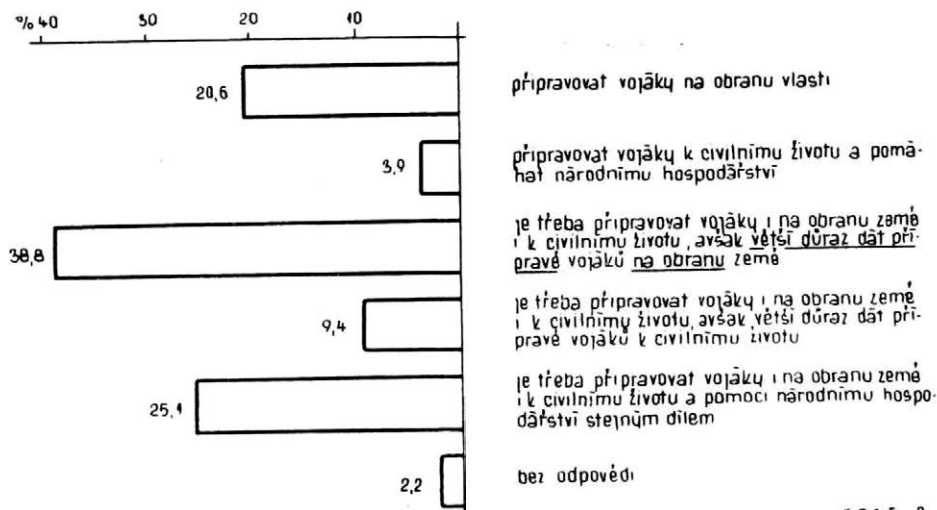
Funkce armády a vojenská základní služba

Funkce armády se realizují ve vztahu k jednotlivým sociálním skupinám, zvláště v procesu vojenské služby. Proto nás zajímalo, jaký je vliv vojenské základní služby na pochopení základního poslání naší armády, zvláště pak, jak se promítá vliv pomoci armády národnímu hospodářství na pochopení a hodnocení základního poslání naší armády.

Za tím účelem jsme položili otázku:

„Co je podle vašeho názoru hlavním posláním vojenské základní služby?“

Celkovou strukturu odpovědí v procentech ukazuje graf 2.

GRAF 2

Položili jsme dotázaným také otázku, jejímž cílem bylo zjistit, co je hlavním zdrojem a kdo je nositelem informací o životě a poměrech v naší armádě. Z odpovědí vyplývá, že nejdůležitějším zdrojem a nositelem informací je praxe vojenské služby a vojáci, kteří ji vykonávali. V menší míře jsou to komunikační prostředky. Tento fakt je důležitý zvláště pro posouzení a interpretaci této otázky.

Odpovědi svědčí o tom, že v procesu vojenské základní služby vzniká nový výrazný stereotyp, který do jisté míry zastírá rozhodující poslání armády v naší společnosti. Pomoc armády národnímu hospodářství, zvláště zemědělství, je bezpochyby potřebná a prospěšná. V souvislosti s některými dalšími činiteli má však tato činnost armády do jisté míry disfunkční charakter pro armádu, jako relativně autonomní systém společenských vztahů. Na druhé straně spojuje armádu s bezprostředním životem země. Přirozeně, jak svědčí další údaje, má na této formě činnosti armády největší zájem sociální skupina zemědělců.

Dvě otázky se týkaly problému zkrácení vojenské služby. První zněla:

„Domníváte se, že je možné u nás zkrátit vojenskou základní službu, aniž by to bylo na újmu obranyschopnosti země?“

Tabulka obsahuje srovnání mínění obyvatelstva s míněním funkcionářů okresů; čísla jsou v procentech.

Odpověď	Názor obyvatelstva	Názor funkcionářů okresních organizací a institucí
- ano	41,4	36,5
- ne	30,5	60,8
- neví	28,1	2,7

Ve srovnání s názory obyvatelstva je názor funkcionářů výrazně odlišný.

Korelace podle pohlaví a věku vedou k poznání, že hlavními představiteli názorů o zkrácení jsou muži (každý druhý), hlavně věkové kategorie 20—39 let. Nejméně vyhraněné mínění je u věkové kategorie 15—17letých. V období před nástupem základní vojenské služby dochází k pronikavé změně mínění zkrátit vojenskou základní službu.

Lze téměř s určitostí říci, že představy o malé efektivnosti vojenské základní služby pramení ze zkušeností a názorů, získaných během vojenské základní služby.

Rozdíly podle zaměstnání ukazují, že hlavními zastánci názoru „zkrátit vojenskou základní službu“ jsou technicko-inženýrští pracovníci, hlavními odpůrci — příslušníci ozbrojených sil.

Rozdíl podle vzdělání svědčí o tom, že čím vyšší vzdělání, tím více stoupá zájem o zkrácení vojenské základní služby.

Abychom zjistili motivaci mínění o zkrácení vojenské základní služby, položili jsme otevřenou otázku:

„Proč tak soudíte?“

Hlavní možnosti zdůvodnění zkrátit vojenskou základní službu jsou tyto:

1. Druhý rok nebo jeho větší či menší část je nevyužitá; vojáci se již nic neučí, „opakuje se“; stačila by kratší doba ke zvládnutí výcvikových úkolů, atd. 24,9 %
2. Neudávají důvod nebo udávají obecný důvod, že dva roky je příliš dlouhá doba 21,9 %
3. Podmíněně, bude-li využito některých dnešních předpokladů, nebo budou-li tyto předpoklady vytvořeny atd., celkem 16,4 %

Z toho:

- je to možné u některých nespeciálních druhů vojsk, kde výcvik není tak náročný a doba je stejně dlouhá jako u speciálních jednotek . . . 3,1 %
- za předpokladu zkvalitnění výcviku, zvláště zintenzivnění výcviku, zlepšení kázně a přístupu vojáků k plnění úkolů, zkvalitnění příprav velitelského sboru a zlepšení jeho výchovné práce apod. 10,3 %
- za předpokladu zlepšení předvojenské výchovy mládeže 1,7 %
- za předpokladu zmíněného mezinárodního napětí 1,1 %
- častějším povoláváním záloh a jejich přeškolením 1,0 %
- zavedením určitých prvků profesionalizace, tj. zvýhodnit ty, kteří by na základě dobrovolnosti sloužili déle u speciálních jednotek (pravděpodobně z informací o podobné praxi v NDR) . . . 0,3 %
- 4. Nebude-li armáda používána příliš často k jiným účelům, zvláště brigádám v zemědělství 10,3 %

Názory — ohlasy

5. Vyžaduje to hospodářský život země, prospělo by to národnímu hospodářství 9,7 %
6. Je to umožněno vyšší vzdělaností mládeže a z toho se vyvozuje schopnost ovládnout bojovou techniku za kratší dobu. Rovněž charakter moderní techniky umožňuje rozdělovat profese z civilního zaměstnání na blízké nebo stejné profese v armádě a tím zkrátit výcvik 8,4 %
7. Podceňování válečného nebezpečí nebo naší armády, pacifistické názory vůči armádě 2,8 %
Odpovědi typu — zmenšuje se možnost rozpoutání války; nehrozí přímé válečné nebezpečí; myslím, že socialistické zřízení není ohroženo; armáda je anachronismus, zbytečnost apod.
8. Různé 5,9 %
Poslední část je pestrá mozaika různých názorů, jako např. — jinde je to taky kratší; vyplývá to z polohy našeho státu; vyplývá z úlohy státu ve světové politice; není rozhodující kvantita armády a délka vojenské služby, ale její kvalita apod.;

Uvedu několik typických příkladů jednotlivých odpovědí.

K odpovědi 1:

„Mojí kamarádi, kteří ukončili vojenskou základní službu, říkají, že druhý rok tam byli celkem zbytečně.“ (Názor člověka ovlivněného před nástupem vojenské služby informací „z druhé ruky“.)

„Při výcviku mužstva základní služby je kladena důležitost výcviku v prvním roce. Ve druhém roce náročnost klesá, tím také odpadá zájem vojáků o výcvik.“

„Dlouhá doba — nuda, kratší doba — lepší zájem.“

K odpovědi 3:

„Jeden rok na usměrnění kázně je dost dlouhý a technika zbraní je stále dokonalejší. Proč potom stačí třítýdenní cvičení na získání nových odborností u nových zbraní???“

K odpovědi 4:

„Je zbytečné udržovat pracovní zálohy tak nákladným způsobem.“

„Dva roky jsou úplně zbytečné, stačil by 1—1,5 roku, zbytek vojny se stejně chodí po brigádách. Na pořádné vycvičení vojáka k obraně vlasti stačí jeden rok.“

„Vojáci chodí na brigády do závodů. Ať jim zkrátí vojenskou službu a mají hned dost pracovníků.“

K odpovědi 5:

Dva příklady, které vyjadřují lakonicky názor této skupiny dotázaných.

— „Státní výdaje.“

— „Pro náš stát je to neúnosné.“

Základna těchto názorů je poměrně dosti široká a pestrá. Nejčastěji je uváděna skutečnost, že druhým rokem nebo již i v určité etapě výcviku v průběhu prvního roku základní vojenské služby klesá intenzita výcviku, opakování vede k nudě, nezajímavosti a pocitu zbytečnosti.

Další příčinou těchto názorů je nepochopení nutnosti být po vycvičení v plné bojové pohotovosti až do doby, než se vycvičí nováčci. Tuto nutnost část dotázaných vidí, avšak poukazuje na to, že tento stav trvá i po výcviku nováčků.

Toto mínění je posilováno i využíváním jednotek k zabezpečení úkolů národního hospodářství.

Vyplývá tedy z toho, **zda by nebylo prospěšné objektivnějšími metodami prověřit strukturu vojenské základní služby.**

Rozdíly podle vzdělání a zaměstnání ukazují, že nejčastějšími zastánci zkrácení vojenské základní služby jsou lidé s vyšší kvalifikací, se středoškolským či vysokoškolským vzděláním. Představují skupinu, která aktivně uvádí rezervy, možnosti a podmínky, za nichž by bylo možné zkrátit vojenskou základní službu.

Dvě otázky měly zjistit, jak hodnotí obyvatelstvo přínos základní vojenské služby pro mladého člověka a které stránky výchovného působení vojenské základní služby zvláště hodnotí.

Otázka: „**Domníváte se, že ti, co prošli vojenskou základní službou, jsou připraveni k samostatnému životu?**“

[Stejná otázka byla položena v Polské lidové republice v r. 1961 a umožňuje srovnání.]

Odpověď	Funkcionáři okresních organizací a institucí	Obyvatelstvo
– lépe	91,2	72,9
– stejně	7,4	12,0
– hůře	—	1,0
– neví	1,4	12,8
– neodpovědělo	—	1,3

Srovnání s výzkumem PLR:*)

Odpověď	ČSSR	PLR
– lépe	74,9	72,4
– stejně	13,6	18,0
– hůře	1,3	2,3
– neví	8,9	7,1
– neodpovědělo	1,3	0,2

Struktura odpovědí potvrzuje, že **kladný význam vojenské základní služby pro výchovu mladého člověka je převažující částí společnosti uznáván**. Lze říci, že jde téměř o mezinárodní stereotyp, vypracovaný dlouholetou zkušeností.

Menší část zastává mínění, že vojenská základní služba nemá významnější výchovný vliv na mladého člověka. Jen malá část má negativní stanovisko k této stránce výchovného vlivu základní vojenské služby.

*) Studia socjologiczno-polityczne 1962/13 str. 102; byli zkoumáni pouze muži, takže i my srovnáváme pouze mužskou část vzorku. Rozdíl je i ve věkově struktuře. Polský průzkum se dotazoval mužů od 18 do 65 let, kdežto náš zahrnuje od 15 do 59 let. Při srovnání je nutno vzít v úvahu rozdíl 4 let. Srovnávací výzkumy v plném slova smyslu si vyžadují, aby byly ve stejné době.

Názory — ohlasy

Dotázaní současně uváděli motivy svého mínění v druhé části otázky „Proč tak soudíte?“. Odpovědi byly utříděny do těchto skupin:

	Obyvatelstvo	Funkcionáři okresních institucí
Vojenská služba		
- vede ke kázní, vůli, rozhodnostil odpovědnosti, pořádku, samostatnosti	22,6 %	76,9 %
- upevňuje charakterové vlastnosti a smysl pro kolektivní život	3,4 %	54,6 %
- prohlubuje znalosti a odbornou kvalifikaci	4,4 %	24,4 %
- zvyšuje politické uvědomění	2,4 %	22,3 %
- přispívá k všestranné vyspělosti	14,7 %	56,0 %
- nemá podstatný vliv na výchovu	3,6 %	—
- má záporný vliv	0,8 %	—
Jiné názory (kladné i inadekvátní)	12,2 %	36,7 %
Uvedli, že neví, jak zdůvodnit	2,4 %	—
Neodpovědělo	33,5 %	—

Vcelku je zřejmě příznivější hodnocení výchovné stránky vojenské základní služby funkcionáři okresních organizací a institucí.

Veřejné mínění o některých dalších problémech

Problematika a hodnocení kázně v naší armádě i na veřejnosti je velmi aktuální. Proto jsme položili otázku:

„Domníváte se, že kázeň v naší armádě je“:

Odpovědi v procentech ukazuje **graf 3**.

Nejpříznivěji hodnotí kázeň naši armády dělníci, zemědělci a zaměstnanci služeb. Nejméně příznivě hodnotí kázeň skupiny pracovníků státních a stranických orgánů, především příslušníci ozbrojených sil.

Kriticky se staví ke stavu kázně technicko-inženýrští pracovníci.

Skupiny s nejnižším vzděláním hodnotí kázeň nejpříznivěji. Středoškoláci a vysokoškoláci se dělí na dvě skupiny. První z nich hodnotí kázeň kriticky, méně příznivě pro armádu; druhá část ji pokládá většinou za dostačující. Kritičtější a méně spokojeni jsou se stavem kázně středoškoláci.

S narůstajícím věkem roste kritičnost a nespokojenost se stavem kázně. Zvláště výrazná je odchylka u skupiny 25—39 let. Lze usuzovat na vliv výcviku záloh, na kritéria hodnocení z minulosti a na hodnocení kázně v současnosti, jakož i na posuzování kázně z vnějších projevů vystupování vojáků na veřejnosti.

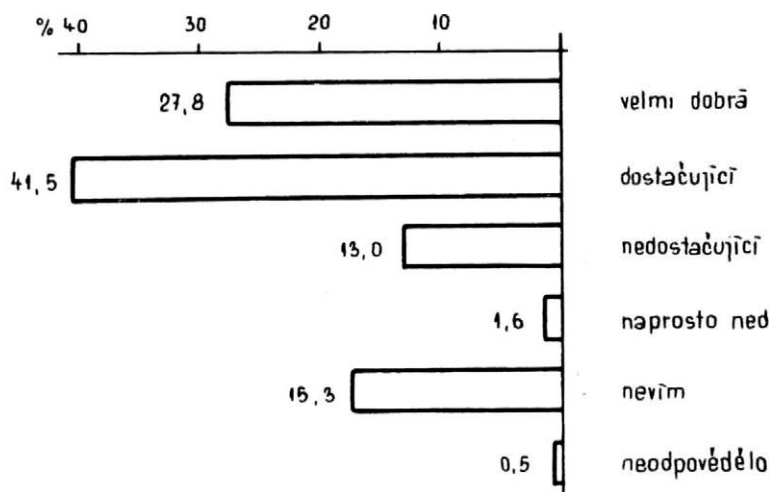
V menších sídlištích, zvláště vesnického charakteru, je hodnocení kázně příznivější než u městského obyvatelstva.

Další otázka měla především zjistit přitažlivost důstojnického povolání u věkově starších vrstev obyvatelstva (těch, kteří se již sami pro toto povolání rozhodnout nemohou, ale mohou ovlivnit svoje syny).

42,6 % mělo syna do dvaceti let, kteří na otázku „**Přál(a) byste si, aby byl vojákem z povolání?**“ odpověděli:

- Rozhodně ano 9,7 %
- Spíše ano 7,7 %
- Spíše ne 27,0 %
- Vůbec ne 36,6 %
- Nemohu se rozhodnout 19,0 %

Obě záporné odpovědi tedy představují 63,6 %.

GRAF 3

Přepokládáme-li, že v případě pozdějších rozhodnutí by se stanovisko rozdělilo úměrně mezi obě základní alternativy, počet záporných odpovědí by činil něco málo přes 75 %.

Nejpřitažlivější je vojenské povolání pro rodiče zemědělců. Nejvyšší počet záporných odpovědí je u různých skupin inteligence. Zvlášť vysoké procento rozhodně záporných odpovědí je u zaměstnanců státních a stranických orgánů, zvláště u příslušníků ozbrojených sil.

Zajímalo nás rovněž, jak je skupina důstojníků z povolání spjata s ostatními skupinami obyvatelstva.

„Zajímá nás, do jaké míry jsou naši občané v přátelském styku s důstojníky naší armády. Uveďte laskavě, zdali i vy máte blízké přátele nebo dobré známé mezi důstojníky.“

Dotázaní odpověděli takto:

- ano: 35,2 %,
- ne: 62,8 %,
- neodpovědělo: 2,0 %.

Srovnání s polským výzkumem (mužská část vzorku):

Odpověď	ČSSR	PLR
— ano	42,9 %	52,5 %
— ne	55,3 %	47,3 %
— neuvedli	1,8 %	0,1 %

Prakticky každý třetí uvádí, že má přátele nebo blízké známé mezi důstojnickým sborem. I když nelze tuto skutečnost ztotožňovat s problémem vztahů mezi důstojnickým sborem a jednotlivými sociálními skupinami, přece jen vrhá určité světlo na otázku spojení důstojnického sboru s veřejností. Je to důležité vzhledem k charakteru důstojnického sboru jako zvláštní sociální skupiny.

U jednotlivých zaměstnání je tato odpověď zastupována různě. Nejčastěji uvádějí tuto odpověď: technicko-inženýrští pracovníci, pracovníci stranických a státních orgánů (nejvyšší počet je přirozeně u skupiny příslušníků ozbrojených sil) a pedagogičtí pracovníci. Nejméně uvádějí tuto odpověď zemědělci, ženy v domácnosti a studující.

Přátelské vztahy a známé mezi důstojnickým sborem uvádějí nejčastěji skupiny se středoškolským a vysokoškolským, než s neúplným a základním vzděláním. Stejně tak větší počet odpovědí „ano“ je u městského, než u venkovského obyvatelstva.